

Kazakistan'ın Çok Yönlü Dış Politika ilişkileri

Gizem Erdem¹

2025 yılının ilk haftasında, 3 Ocak 2025 tarihinde geniş kapsamlı bir röportajda Kazakistan Cumhurbaşkanı Kassym-Jomart Tokayev, Rusya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilerin dinamiklerini yansıtan Kazakistan'ın dış politikasına değinmiştir. Uluslararası ilişkilerde belirli küresel eğilimler, bulunmaktadır. Roland Robertson'a göre küreselleşmenin beş farklı evreden geçip günümüze geldiği tezini savunmaktadır. Robertson, birinci evreyi oluşum evresi, ikinci evreyi başlangıç, üçüncü evreyi yükseliş, dördüncü evreyi hegemonya için mücadele, beşinci evreyi ise belirsizlik evresi olarak adlandırmıştır.

Bu evreler bağlamında Kazakistan'ın bağımsızlık sürecinde ilk iki evreyi geçtiğini söylemek mümkündür. Uluslararası ilişkiler dinamiklerinde her ülke ekonomik, siyasal vb. açılardan yükselişe geçmektedir. Orta Asya bölgesindeki ülkeler de yükselişe doğru evrilmektedir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Kassym-Jomart Tokayev Rusya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkileri hangi dinamik temelde tutulduğu hakkında düşüncelerini dile getirmiştir.

Kassym-Jomart Tokayev Rusya, Çin ABD ile ilişki dinamiklerini bir röportaj da şu ifadeleriyle dile getirmektedir.

“Birincil hedefim, devletimizin ekonomik potansiyelini, egemenliğini ve uluslararası konumunu güçlendirmektir. Başkanlığımın en başından bugüne kadar, aldığım kararlar ve bunların sonuçları için tüm sorumluluğu üstlendim. Başka bir şekilde çalışmam ve çalışmayacağım.”²

Nüfuz alanı insan ve insan toplulukları arasındaki ilişkiler olan küreselleşme, bu itibarla ticaret, ekonomik, siyasi/güvenlik, teknolojik/iletişimsel, çevresel/demografik ve kültürel boyutlara sahiptir. Uluslararası sistemdeki ikili ilişkilerin dinamikleri bu küresel eğilimler temelinde kuruludur. Tokayev röportajında Rusya, Çin ve ABD ilişkilerinin dinamiklerinde bu eğilimlerinin olduğunu da ifade eder.

Kazakistan, bağımsızlığını 16 Aralık 1991 tarihinde ilan etmiştir. Kazakistan'ın şu an ki yönetimini, 20 Mart 2019 günü Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenen, Kassym-Jomart Tokayev yürütmektedir.³ Asya kıtasında yer alan Orta Asya bölgesinin stratejik konumu önemli olduğu gibi Kazakistan'ın haritadaki Doğu Avrupa'ya uzanan sınırları, bu ülkenin jeopolitik konumunu güçlendirmektedir.

¹ Üsküdar Üniversitesi, İTBF, Felsefe Bölümü 4. sınıf Lisans öğrencisi

² Bulatkulova, Saniya. “Tokayev Addresses Kazakhstan's Foreign Policy Dynamics.” The Astana Times, January 3, 2025. <https://astanatimes.com/2025/01/tokayev-addresses-kazakhstans-foreign-policy-dynamics/>.

³ “Kazakistan'ın Siyasi Görünümü / T.C. Dışişleri Bakanlığı.” Accessed January 8, 2025. <https://www.mfa.gov.tr/kazakistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>.

Tokayev'e göre, Kazakistan'ın bir orta güç olarak rolü önemli yükümlülükler taşımaktadır; bunlardan en önemlisi uluslararası sahnede sorumlu davranış taahhüdü ve en acil zorluklara yapıcı bir yaklaşım olduğu düşüncesidir.⁴

*"Tokayev, Kazakistan'ın coğrafi konumu, ekonomik potansiyeli ve modern jeopolitik bağlamdan kaynaklanan stratejik öneme sahip bir olduğunu bu röportaj esnasında vurgular."*⁵

Tokayev uluslararası sistemin zayıflığına dayanarak BMGK'nın "felçli"⁶ olduğunu röportajında dile getirmektedir. Bu ifadeyi sağlıklı bir durum olarak tanımlamakla birlikte ekonomik ve sosyal gelişmelerin önünde bir engel olacağı endişesi sadece Kazakistan'ı değil diğer ülkeleri de endişelendirmektedir. Tokayev, bu durum karşısında şu önerilerde bulunmaktadır;

*"Orta güçlerin çatışan jeopolitik kutuplar arasında yeni, esnek köprüler kurmak ve böylece uluslararası çatışmayı azaltmak için iş birliği içinde çalışma zamanının geldiğine inanıyorum,"*⁷

Bu bağlamda uluslararası sistemde sağlanacak olan her bir güvenlik tedbiri hem bölgeleri iyileştireceği hem de ikili ilişkilerde oluşan ve oluşacak sorunlara etkisi olacağı düşünülmektedir. Tokayev uluslararası ilişkilerin dinamikleri üzerine konuşurken üç ülkeyi baz alarak fikirlerini dile getirmektedir. Bu ülkeler Rusya, Çin ve ABD.

Bunlardan ilki olan Rusya ile ilişkilerinin dinamikleri ticaret, ekonomik ve yatırım temellidir. Bu dinamiklerin yanı sıra ulaşım, lojistik, enerji, kültür ve eğitim gibi diğer küresel eğilimler oluşturur. Rusya'nın Kazakistan'ın komşu ülkesi olması sebebiyle ikili ilişkilerde ortak noktaları bulmak kaçınılmazdır. Rusya'nın Cumhurbaşkanı Putin ile karşılıklı yapılan ziyaretler ve telefon görüşmeleri karşı karşıya kalınacak problemlerde çözüme kavuşturulması konusunda iletişimlerinin ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Kazakistan'ın Çin ilişkilerini ele alırsak Tokayev'in söz konusu röportajında Çin ile dinamik temelleri hakkındaki ifadeleri dikkat çekicidir.

"Kazakistan, Çin için son derece önemli bir stratejik ortaktır ve iş birliğimiz, esasen kalıcı bir stratejik ortaklık statüsüne ulaşarak dinamik ve çok yönlü bir ilişkiye dönüşmüştür ve bu durum şüphesiz Kazakistan'ın çıkarlarına hizmet etmektedir."

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in Kazakistan ziyareti sırasında iki lider arasında verimli bir görüşme gerçekleşmiştir. Bu ziyaret sırasında bazı küresel eğilimler ön planda tutulmuş; iki ülke arasındaki ticaretin ikiye katlama hedefine değinilmiş ve bunun haricinde Xi

⁴ Bulatkulova, Saniya. "Tokayev Addresses Kazakhstan's Foreign Policy Dynamics." The Astana Times, January 3, 2025. <https://astanatimes.com/2025/01/tokayev-addresses-kazakhstans-foreign-policy-dynamics/>.

⁵ Bulatkulova, Saniya. "Tokayev Addresses Kazakhstan's Foreign Policy Dynamics." The Astana Times, January 3, 2025. <https://astanatimes.com/2025/01/tokayev-addresses-kazakhstans-foreign-policy-dynamics/>.

⁶ Bulatkulova, Saniya. "Tokayev Addresses Kazakhstan's Foreign Policy Dynamics." The Astana Times, January 3, 2025. <https://astanatimes.com/2025/01/tokayev-addresses-kazakhstans-foreign-policy-dynamics/>.

⁷ Bulatkulova, Saniya. "Tokayev Addresses Kazakhstan's Foreign Policy Dynamics." The Astana Times, January 3, 2025. <https://astanatimes.com/2025/01/tokayev-addresses-kazakhstans-foreign-policy-dynamics/>.

Jinping'in Kazakistan'ın bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü destekleme sözü verdiği ifade edilmektedir.⁸

Tokayev, Çin Cumhurbaşkanı Xi Jinping ile görüşmelerinin olumlu yönde ilerlediğini ve bu iş birliği ortaklıklarının ilerleyen senelerde güçleneceği ifadesiyle açıklamaktadır. Buradan yola çıkarak ilerleyen zamanlarda Tokayev ve Xi Jinping birçok başarılı projelere imza atacağı söylenebilir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev'in röportajının Rusya ve Çin ikili ilişkilerinin gayet olumlu ve belirli dinamiklerinin üzerine kurulduğunu görülmektedir. Uluslararası sistemde ikili ilişkilerin olumlu yönde yürütülmesi hem iki ülke arasında hem de diğer ülkeler için faydalı bir durumdur. İkili ilişkilerin etkisi sadece iki bölgeyi değil diğer bölgelere de sıçradığını başka diğer haber yayınlarında gözükmektedir.

Son olarak, Kazakistan ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Donald Trump'ın 2024 seçimlerini kazanması kapsamında son otuz yılın küresel dinamiklerini ve 1990 yıllarındaki dinamikler ile Trump'ın yeni dönem dinamikleri eşleşip eşleşmediğini, Tokayev'in röportajı üzerinden incelersek; Tokayev'in 1990'ların ortalarından bu yana Kazak-Amerikan ilişkilerinin iki ülkenin ortak bir vizyona sahip olduğunu vurgulaması önemlidir. Tokayev'e göre, ticaret, ekonomi ve yatırım iş birliği, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ve güvenlik konuları da dahil olmak üzere bu gündem yeni ABD yönetimiyle ortak çabalara rehberlik etmeye devam edecektir.”⁹

Tokayev'in ABD'nin Trump ile yeni döneme girmesi karşısındaki söylemlerinde şu anlam ortaya çıkar. 1990'lerin ortalarındaki Kazak-Amerikan ortak küresel eğilimlerinin yeni dönem ABD yönetimi ile sağlanabileceği yönündedir. İki bölgenin hangi küresel eğilimler konusunda ortak paydada buluşacakları kısmında biraz daha zamana ihtiyaç var gibi görünüyor. Tokayev röportajını şu ifadeleriyle sonlandırmaktadır;

“Uluslararası arenada, Kazakistan'ın potansiyeli ve yetenekleri dahilinde hareket ediliyor. Ancak küresel sorunların çözümüne yardımcı olmaya her zaman hazırız. Gerçek şu ki, uluslararası ilişkilerdeki gerilimler kaçınılmaz olarak Kazakistan'ın belirli ülkelerle olan ticari ve siyasi bağlarını etkiliyor. Bu nedenle, dış trendlerden kaynaklanan herhangi bir olumsuz etkiyi en aza indirmeye çalışıyoruz.”

Tokayev'in ifadelerine bakıldığında, Rusya, Çin ve ABD ikili ilişkilerinin pragmatik ve yarar sağlayan dinamikler oluşturmayı amaçladığı görülmektedir. Ama yarar sağlayan ilişkiler tek taraflı değil, karşılıklıdır. Küresel sorunların ve uluslararası ilişkilerdeki gerilimlerin Kazakistan bölgesindeki bazı küresel eğilimlere – ticari ve siyasi- etkilediğini söylemek mümkündür.

⁸ Bulatkulova, Saniya. “Tokayev Addresses Kazakhstan's Foreign Policy Dynamics.” The Astana Times, January 3, 2025. <https://astanatimes.com/2025/01/tokayev-addresses-kazakhstans-foreign-policy-dynamics/>.

⁹ Bulatkulova, Saniya. “Tokayev Addresses Kazakhstan's Foreign Policy Dynamics.” The Astana Times, January 3, 2025. <https://astanatimes.com/2025/01/tokayev-addresses-kazakhstans-foreign-policy-dynamics/>.